

Vergaderjaar 2022–2023

34 931

Bijeenkomsten van de Parlementaire Controlegroep (JPSG) Europol

I/ Nr. 8

VERSLAG VAN EEN DIGITALE INTERPARLEMENTAIRE CONFERENTIE

Vastgesteld 22 november 2022

Op 24 en 25 oktober 2022 vond in Brussel, België, de elfde bijeenkomst plaats van de gezamenlijke parlementaire controlegroep Europol (verder: JPSG).

De JPSG houdt op basis van artikel 51 van de Europolverordening¹ politiek toezicht op de activiteiten van het EU-agentschap voor politie-samenwerking Europol. De JPSG bestaat uit leden van de nationale parlementen – maximaal vier leden, gelijkelijk te verdelen over beide Kamers der Staten-Generaal – en van het Europees Parlement, uit de Commissie burgerlijke vrijheden, justitie en binnenlandse zaken (LIBE-commissie). De JPSG komt in beginsel twee maal per jaar bijeen.

Vanuit de Eerste Kamer namen de leden Van Hattem (PVV) en Talsma (ChristenUnie) deel aan de conferentie. De Tweede Kamer werd vertegenwoordigd op ambtelijk niveau.

De delegatie brengt als volgt verslag uit.

1. Vaststelling van de agenda en welkomstwoord

De vergadering werd geopend door de co-voorzitters van de conferentie, de heer Martin Červíček, hoofd van de JPSG-delegatie van de Senaat van de Tsjechische Republiek, de heer Jaroslav Bžoch, hoofd van de JPSG-delegatie van de Kamer van Afgevaardigden van de Tsjechische Republiek (huidige voorzitter van de Raad van de Europese Unie) en de heer Juan López-Aguilar, voorzitter van de LIBE-commissie van het Europees Parlement.

¹ Verordening (EU) 2016/794 van het Europees Parlement en de Raad van 11 mei 2016 betreffende het Agentschap van de Europese Unie voor samenwerking op het gebied van rechtshandhaving (Europol) en tot vervanging en intrekking van de Besluiten 2009/371/JBZ, 2009/934/JBZ, 2009/935/JBZ, 2009/936/JBZ en 2009/968/JBZ van de Raad.

De heer Lopez-Aquilar maakte van de gelegenheid gebruik om de agenda kort, procedureel toe te lichten. Hij memoreerde dat de gewijzigde, verruimde Europol verordening van kracht is geworden op 28 juni 2022. Vervolgens gaf hij aan de vergadering een terugkoppeling van de presidentiële Trojka die plaatsvond direct voorafgaand aan de JPSG-bijeenkomst. In het bijzonder gaf de heer Lopez-Aquilar hierbij aan dat de Trojka het besluit heeft genomen om de volgende stappen te zetten in het proces voor de oprichting van het *adviesforum over de grondrechten*, zoals bepaald in artikel 52 bis van de herziene Europol-verordening. Dit proces zal in drie fasen worden opgesplitst:

1. de JPSG-delegaties worden uitgenodigd om uiterlijk medio december schriftelijk voorstellen en suggesties in te dienen over de wijze waarop het reglement van orde van de JPSG kan worden herzien om het adviesforum op te richten;
2. het JPSG-secretariaat zal de ontvangen input verwerken en samenvatten, waarna,
3. de co-voorzitters een Trojka-werkgroep zullen oprichten, die wordt belast met het opstellen van de nodige wijzigingen in het reglement van orde van de JPSG dat vervolgens ter goedkeuring wordt voorgelegd aan de gehele JPSG.

2. Recente activiteiten Europol en het concept meerjarenprogramma Europol 2023-2025 en antwoorden op schriftelijke bijdragen van delegaties

De uitvoerend directeur van Europol, mevrouw Catherine De Bolle, verzorgde ter vergadering een presentatie van de activiteiten van en de ontwikkelingen binnen Europol. Ze keek daarbij terug op de periode sinds de vorige JPSG vergadering op 28 februari 2022.²

Mevrouw De Bolle stond eerst stil bij de situatie in Oekraïne. Ze maakte van de gelegenheid gebruik om eer te betonen aan alle diensten en burgers in Oekraïne voor hun moed en verzet. Zij wees erop dat de betrokkenheid van Europol bij de situatie in Oekraïne op een later moment tijdens deze bijeenkomst zou worden besproken (agendapunt 5). Mevrouw De Bolle maakte melding van de Europese Politiechefsconventie (EPCC) van het jaar 2022 die op 4 en 5 oktober 2022 plaatsvond op het hoofdkantoor van Europol en waar onder andere het hoofd van de nationale politie van Oekraïne een toespraak gaf. Mevrouw De Bolle bracht recentelijk ook een bezoek aan Kiev, Oekraïne. Zij merkte op dat de oorlog de grenzen van de mogelijkheden en het mandaat van Europol op de proef stelt. Mevrouw De Bolle gaf aan dat in haar visie meer moet worden nagedacht over de wijze waarop ordehandhabingsbijdragen voortgang kunnen blijven vinden gegeven de huidige situatie van hybride dreigingen.

Mevrouw De Bolle memoreerde ook de inwerkingtreding van de geamendeerde Europolverordening op 28 juni 2022, waarbij zij aangaf dat de doorgevoerde wijzigingen Europol grotere mogelijkheden geven om nationale diensten bij de bestrijding van criminaliteit te ondersteunen. Als belangrijkste wijzigingen meldde mevrouw De Bolle: de nieuwe mogelijkheden om persoonsgegevens te verwerken, meer mogelijkheden ten behoeve van onderzoek en innovatie en ruimere mogelijkheden tot samenwerking met private partijen. Ten aanzien van de aanwijzing van de nieuw geïntroduceerde positie van een onafhankelijke grondrechtenfunctionaris gaf mevrouw De Bolle aan dat de selectieprocedure is aangevangen.

² Voor het verslag van deze vergadering; zie: *Kamerstuk 34 986, H / nr. 7*.

Mevrouw De Bolle gaf vervolgens een overzicht van de meest recente ontwikkelingen bij de ten uitvoerlegging van de Europol-strategie 2020+.³

Op grond van de Europolverordening wordt de parlementaire controle-groep voor Europol, de JPSG, geconsulteerd over het meerjarenprogramma van Europol. Mevrouw De Bolle presenteerde de nieuwe externe strategie voor de jaren 2023 tot en met 2025. Focuspunt in die strategie blijft liggen bij onder meer irreguliere migratie en versterking van Oostelijke en Westelijke nabuurschappen. Mevrouw De Bolle gaf onder andere aan dat met Marokko en Jordanië de betrekkingen verder zijn ontwikkeld en dat met de Verenigde Arabische Emiraten een liaison-overeenkomst is gesloten.

Mevrouw De Bolle ging tot slot in op de operationele activiteiten van Europol, waarbij zij onder meer aangaf dat de bestrijding van drugs-smokkel – een misdrijf dat vaak samen gaat met het witwassen van gelden – een grote uitdaging blijft waarvoor meer aandacht nodig is. Zij sprak haar zorgen uit over het steeds openlijker en grovere geweld waar deze (en andere) misdaad mee gepaard gaat.

In de gedachtewisseling met de JPSG-leden, die onder leiding van de heer Bžoch plaatsvond, werd onder meer kort ingegaan op de mondelinge vragen die vooraf gesteld zijn door de heer Metsu, lid van de kamer van volksvertegenwoordigers van België, over innovatieve middelen die gebruikt kunnen worden om terrorisme en gewelddadige extremistische inhoud online te bestrijden en de mate waarop de Covid-19 pandemie hier invloed op heeft gehad. Een aantal leden, waaronder de heer Charakopoulos, lid van het Griekse parlement, en de heer Ismael Cortes, lid van het Spaanse nationale parlement, stelde vragen over het risico ten aanzien van de interne veiligheid dat verbonden is aan de grote hoeveelheid wapens die aan de Oekraïne wordt geleverd en de mogelijkheid dat deze – al dan niet na het beëindigen van de oorlog – bij criminele organisaties terecht kunnen komen. Mevrouw De Bolle gaf hierop aan dat tijdens voormelde EPCC bijeenkomst over dit onderwerp is gesproken met de Oekraïense Minister van Binnenlandse Zaken en de politiechefs. Mevrouw De Bolle constateerde dat er nog geen indicatie is van omvangrijke wapensmokkel uit Oekraïne, maar dat dit wel een realistische mogelijkheid is. Het vervoer van vuurwapens naar Oekraïne wordt door Europol echter niet in de gaten gehouden omdat dit een nationale bevoegdheid betreft. Europol verzoekt de Oekraïense regering deze gegevens wel te delen en dringt aan op verdere inzet op dit punt.

3. Presentatie Europese Toezichthouder gegevensbescherming (EDPS) en Verslag van de raad van bestuur van Europol over de activiteiten maart-oktober 2022 met speciale aandacht voor de functies die zijn opgesomd in artikel 11 van de Europol-verordening

Als een vast agendapunt was er ook tijdens deze JPSG-bijeenkomst een interventie van de Europese Toezichthouder gegevensbescherming (EDPS), de heer Wojciech Wiewiórowski, over diens toezichtactiviteiten op Europol. Het meest in het oog springende punt in de interventie van de heer Wiewiórowski betrof de melding van de rechtszaak die de EDPS heeft aangespannen tegen de Raad en het Europees Parlement in hun hoedanigheid als (mede)wetgevers betreffende de – in juni 2022 van kracht geworden – herziene Europolverordening. Onder de oude Europolverordening was een kwestie gerezen tussen de EDPS en Europol over de omgang met bulkdata die Europol krijgt

³ <https://www.europol.europa.eu/publications-events/publications/europol-strategy-2020>.

aangeleverd vanuit de lidstaten. Dergelijke «ruwe» bulkdata die namen van verdachten en niet-verdachten bevat, dient binnen een bepaalde termijn geschoond te worden door Europol, anders dienen de bestanden verwijderd te worden. Ten tijde van de oude verordening liep Europol tegen de tijdslimieten voor opschoning van de bestanden aan, waarna de EDPS in januari 2022 Europol een ultimatum stelde om dit probleem op te lossen voor eind 2022. In de inmiddels van kracht geworden nieuwe Europolverordening zijn de mogelijkheden voor omgang met bulkdatabase-standen – ook retroactief – verruimd. De EDPS heeft nu een zaak aangespannen tegen de Raad en het Europees Parlement om de betreffende bepalingen, artikel 74A en 74B die een overgangsregime voor de omgang met deze bulkbestanden introduceren, in de nieuwe Europolverordening onwettig te laten verklaren.⁴ De heer Wiewiórowski benadrukte dat dit niet een juridisch geschil met Europol betreft maar een geschil met voornoemde medewetgevers.

De heer Wiewiórowski uitte ook zorgen over de praktische invulling van enkele andere bepalingen in de Europolverordening die raken aan de bescherming van persoonsgegevens en waarover de EDPS door de bestuursraad van Europol vooraf geconsulteerd dient te worden. De heer Wiewiórowski gaf aan hierover de dialoog te zullen aangaan.

In de vragen van JPSG-leden klonken zorgen door over de bescherming van persoonsgegevens in databestanden die Europol in beheer heeft, over waar deze data feitelijk is opgeslagen en over toepassingen gebaseerd op artificiële intelligentie (AI) die Europol zou kunnen inzetten.

4. Uitvoering van de herziene Europol-verordening (over zaken die verband houden met de JPSG) / Videoboodschap commissaris Ylva Johansson

EU-commissaris voor interne veiligheid Ylva Johansson startte haar (vooraf opgenomen) video-interventie met het belichten van de bijdrage die Europol levert aan de opsporing van oorlogsmisdaden in Oekraïne. Dit onder meer door analyse van door de autoriteiten van dit land aangeleverde datasets.

Mevrouw Johansson verwelkomde de nieuwe Europolverordening en de verruimde mogelijkheden tot omgang met grote datasets die zij de sleutel noemde tot recente Europol successen. Mevrouw Johansson wees daarbij op het breken van de code van belangrijke versleutelde berichtendiensten die gebruikt worden door criminelen. Voorbeelden hiervan zijn Encrochat, Operation Trojan Shield en Sky ECC Communication, waarbij alleen al bij SKY ECC meer dan een miljard berichten leesbaar werden gemaakt. Dit leidde tot duizenden arrestaties verband houdend met onder meer drugshandel, corruptie, ontvoering en moord. Mevrouw Johansson benadrukte dat maar weinig lidstaten de capaciteit hebben tot analyse van dergelijke bestanden, terwijl bij Europol die capaciteit direct voorhanden is.

Mevrouw Johansson brak ook een lans voor de binnen de nieuwe verordening toegestane ontwikkeling van toepassingen gebaseerd op AI binnen het Europol «innovation lab» en riep de EDPS (die goedkeuring moet geven) en Europol op, op dit gebied voortvarend samen te werken.

⁴ Zie eventueel: https://edps.europa.eu/press-publications/press-news/press-releases/2022/edps-takes-legal-action-new-europol-regulation-puts-rule-law-and-edps-independence-under-threat_en.

Verder verwelkomde mevrouw Johansson de nu verruimde mogelijkheden tot samenwerking met private partijen, zoals banken, zodat bijvoorbeeld online geldstromen direct gevolgd kunnen worden bij fraude of afpersing.

Tot slot memoriseerde mevrouw Johansson dat de gewijzigde Europolverordening een uitgebreider JPSG-toezicht mogelijk maakt. Zij wenste de JPSG succes bij het inzetten en vormgeven van deze verruimde mogelijkheden voor parlementair toezicht.

De interventies van JPSG-leden over de herziene Europolverordening hadden onder meer betrekking op de benoeming van een nieuwe onafhankelijke grondrechtenfunctionaris en de vraag of een bevraging van deze functionaris een standaard agendapunt kan zijn bij toekomstige JPSG-vergaderingen. Ook AI-toepassingen en mogelijke bias in «machine learning» waren onderwerp van vragen. Een JPSG-lid uit Cyprus stelde voor met betrekking tot het nieuw in te richten adviesforum over de grondrechten hierbij de academische wereld en relevante belangenorganisaties (NGOs) te betrekken. Plaatsvervangend-directeur van Europol, Jürgen Ebner, sprak de verwachting uit dat de nieuw aan te stellen grondrechtenfunctionaris binnen twee maanden benoemd zal zijn.

In een vragensessie met de heer Ebner vroeg het Nederlandse JPSG-lid Talsma (Eerste Kamer, ChristenUnie) naar de discipline van de lidstaten bij het vullen van het Secure Information Exchange Network Application (SIENA) platform dat een belangrijke rol speelt bij het uitwisselen van informatie om grensoverschrijdende misdaad te bestrijden. De heer Ebner prees het zeer breed vertakt zijn van SIENA en toonde zich optimistisch over het vullen door lidstaatautoriteiten van het systeem. Hij stelde dat naarmate informatie uit het systeem meer bijdraagt aan het oplossen van misdaad – onder meer door de Encrochat «hack» – autoriteiten ook steeds meer geneigd zijn het systeem te gebruiken en met nieuwe data te vullen.

Het Nederlandse JPSG-lid Van Hattem (Eerste Kamer, PVV) vroeg naar de scope van artikel 26a *Uitwisseling van persoonsgegevens met particuliere partijen in onlinecrisisituaties* in de nieuwe Europolverordening. De heer Ebner verwees hier naar uitzonderlijke omstandigheden waarbij derde landen betrokken zijn en waar, bij uitzondering en na uitdrukkelijke toestemming van de Europol directeur, data uitgewisseld kan worden met justitiële autoriteiten in die landen om ernstige misdaad af te wenden.

5. De impact van de oorlog in Oekraïne op het gebied van veiligheid

Dit onderwerp werd ingeleid door de heer Radek Kaňa, viceminister van Binnenlandse Zaken van de Tsjechische Republiek. De heer Kaňa merkte op dat criminele netwerken gebruik maken van de oorlog in Oekraïne om hun criminele activiteiten op het gebied van de mensenhandel, wapen-smokkel en terrorisme te bevorderen. In de visie van de heer Kaňa moet het risico van de verspreiding van desinformatie door Rusland om zowel de Europese Unie als Oekraïne te destabiliseren, niet worden onderschat. De heer Kaňa benadrukte het belang van een gezamenlijke aanpak van de diverse uitwassen van het conflict, waarbij Europol en Frontex een grote rol spelen. Hij wees er verder nog op dat inmiddels een «informatiehub» is opgestart, een eerste concrete stap om de interne veiligheid van de Europese Unie te bevorderen.

Vervolgens nam de heer Jean-Philippe Lecouffe, plaatsvervangend uitvoerend directeur van Europol, het woord. De heer Lecouffe lichtte de derde risicobeoordeling door Europol van de impact van de oorlog in

Oekraïne toe. Hieruit blijkt dat met name wapensmokkel als de grote bedreiging voor de interne veiligheid van de Europese Unie kan worden aangemerkt. De heer Lecouffe gaf aan dat Europol nauw samenwerkt met de Oekraïense autoriteiten om deze dreiging te verminderen. Voor wat betreft de aanpak van de georganiseerde misdaad door Europol wees de heer Lecouffe onder meer op operatie OSCAR, waarbij financiële onderzoeken door EU-lidstaten worden ondersteund die gericht zijn op criminele activa die eigendom zijn van personen en rechtspersonen die zijn gesanctioneerd in verband met de Russische invasie van Oekraïne.

Tot slot ging de heer Olivier Ondini, adjunct-directeur-Generaal, in op de verschillende activiteiten die Europol verricht in het kader van het tegengaan van criminele uitwassen van het conflict in Oekraïne en de vluchtelingenstromen die als gevolg daarvan op gang zijn gekomen.

Tijdens de gedachtewisseling die hierop volgde, lichtten verschillende delegaties toe hoeveel Oekraïense vluchtelingen zij in de loop van het conflict hebben opgevangen en tegen welke problemen zij daarbij aanlopen. Een aantal delegaties vroeg aandacht voor onder meer de rol van Turkije bij het delen van gegevens in het kader van de bestrijding van criminele activiteiten, op welke wijze de Europese Commissie voornemens is een uitbreiding van de veiligheidsarchitectuur van de Europese Unie te realiseren en de problemen die Europol ondervindt bij de bestrijding van desinformatie nu dit niet in alle lidstaten een strafbaar feit is.

De JPSG co-voorzitters Červíček, Bžoch en López-Aguilar sloten de vergadering af onder dankzegging aan sprekers en leden. De volgende JPSG-vergadering zal in het voorjaar in Stockholm, Zweden, plaatsvinden op 26 en 27 maart 2023.

Namens de delegatie van de Eerste Kamer,
Van Hattem
Talsma

De griffier van de delegatie van de Eerste Kamer,
Wittich-de Ridder

De griffier van de delegatie van de Tweede Kamer,
Rook